

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

NEUVOSTOLIITON INTRESSIT KESKI-IDÄSSÄ

Kadetti
Toni Tuhkanen

Kadettikurssi 93
Huoltolinja

Huhtikuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
Kadettikurssi 93	Huoltolinja
Tekijä	
Kadetti Toni Tuhkanen	
Tutkimuksen nimi	
NEUVOSTOLIITON INTRESSIT KESKI-IDÄSSÄ	
Oppiaine johon työ liittyy	Säilytyspaikka
Sotahistoria	Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2009	Tekstisivuja 31 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ	
<p>Tutkielma vastaa kahteen sille asetettuun tutkimuskysymykseen. Mitkä olivat Neuvostoliiton intressit Keski-idässä sekä kuinka he pyrkivät saavuttamaan näitä intressejään?</p> <p>Johdannossa tuodaan esille tietoa tutkimuksen taustoista sekä lähteistä. Edellä mainitut tutkimuskysymykset myös esitetään ja selitetään hieman tarkemmin lukijalle. Keskeisimmät käsitteet ja määritelmät on myös käsitelty johdanto osiossa.</p> <p>Tsaarivaltion perintö osiossa käsitellään Keski-itää koskevaa Venäjän historiaa. Venäjän historia on yksi taustatekijä Neuvostoliiton Keski-idän intressien takana ja näin ollen siihen on pyritty pureutumaan hieman.</p> <p>Kolmas luku käsittelee itse Keski-itää ja sen rakennetta. Samalla luvussa selvitetään jo hieman Neuvostoliiton ja Keski-idän välisiä yhteyksiä sekä näiden tarkempia alkuperiä.</p> <p>Neljäs kappale käsittelee jo selkeämmin Keski-itää Neuvostoliiton näkökulmasta. Siinä selvitetään kuinka Neuvostoliitto on yhdessä muiden maiden kanssa kiistellyt jo pitkään Keski-idän asioista. Laajat Keski-idän ja Neuvostoliiton väliset rajat ovat myös olleet yksi huolenaihe Moskovassa. Keski-idän merkitys on myös muodostunut sen suurista luonnonvaroista, joista öljy on selkeästi tärkein, sekä sen geopoliittisesta asemasta.</p> <p>Viidennessä luvussa on selvitetty millä keinoilla Neuvostoliitto on pyrkinyt parantamaan omia asemiaan Keski-idässä. Asekauppojen sekä länsivaltojen vaikutuksen heikentämisellä pyrittiin vaikuttamaan Keski-idän konflikteihin sekä eri maiden johtajiin.</p> <p>Lopputuloksena selviää kuinka länsivaltojen vaikutuksen heikentämisellä, asekaupoilla, konfliktien sekä eri maiden johtajien manipuloinnilla Neuvostoliitto on pyrkinyt tavoitteisiinsa. Selkeitä tavoitteita tutkimuksella löydettiin useita. Niitä olivat muun muassa Länsivaltojen heikentäminen globaalisti, oman turvallisuuden parantaminen sekä rajojen stabilisointi.</p>	
AVAINSANAT	
Sotahistoria, Neuvostoliitto, Keski-itä,	

NEUVOSTOLIITON INTRESSIT KESKI-IDÄSSÄ

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	4
1.1 Tutkimuksen taustat	4
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus	5
1.3 Tutkimusmenetelmät ja näkökulmat	5
1.4 Lähdekritiikki	6
1.5 Käsitteet	6
2 TSAARIVALTION PERINTÖ	9
3 KESKI-ITÄ	11
3.1 Keski-idän kansojen ja ulkopuolisten vaikutus Keski-itään	12
3.2 Keski-idän ja Neuvostoliiton välinen yhteys	13
4 KESKI-ITÄ NEUVOSTOLIITON SILMIN	16
4.1 Super- ja suurvaltojen kamppailu Keski-idässä	16
4.2 Keski-idän geopoliittinen status sekä strategiset alueet	19
4.3 Neuvostoliitto, Keski-idän naapuri	20
4.4 Luonnonvarat kiinnostuksen kohteena	22
5 NEUVOSTOLIITON KEINOT LISÄTÄ VAIKUTUSVALTAANSA KESKI-IDÄSSÄ ..	25
5.1 Länsivaltojen syrjäyttämisen kautta tavoitteisiin	25
5.2 Aheet Neuvostoliiton suurlähettiläinä	27
5.3 Arabien ja Israelin konflikti	30
5.4 Nasser ja Egypti	32
JOHTOPÄÄTÖKSET	34
LÄHTEET	36
KIRJALLISUUS	36

NEUVOSTOLIITON INTRESSIT KESKI-IDÄSSÄ

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustat

Ihminen on tutkinut historiaa kautta aikojen. Sitä on siivittänyt ihmisten halu oppia itsestään enemmän jo menneiden tapahtumien perusteella, sillä ihminen oppii käytännössä kokeilemalla ja virheiden kautta. Tutkimalla historiaa ihminen pyrkii löytämään jo tehtyjä virheitä ja näin oppimaan, miten välttää samanlaisia tilanteita tulevaisuudessa. Sitä voisi kuvailla esimerkiksi Martin Luther King Juniorin sanoin: ”Me emme ole historian tekijöitä. Historia on tehnyt meidät.”

Historiaa tutkitaan kuitenkin paljolti pelkän mielenkiinnon perusteella. Seuraamalla historian tapahtumia taaksepäin voidaan joillakin osa-alueilla ymmärtää paremmin nykypäivää ja valitsevaa tilannetta. Kuten Winston Churchill on sanonut: ”Opiskele historiaa, opiskele historiaa. Historiasta löytyy kaikki valtionkehittämisen salat.”

Keski-itä on pitkään ollut yksi maailmanlaajuisista puheenaiheista ja kuumimmista tapahtumapaikoista. Suomalaisten mittakaavassa se ei kuitenkaan ole niitä kaikkein keskeisimpiä keskustelunaiheita. Tämän huomaakin materiaalia etsiessä. Keski-itää käsittelevää materiaalia löytyy laajalti mutta vain harvoja suomenkielisiä teoksia.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus

Tutkimuksen päätutkimuskysymyksenä on: Mitkä olivat Neuvostoliiton intressit Keski-idässä? Alatutkimusongelmia/-kysymyksiä on yksi joka on: kuinka Neuvostoliitto pyrki toteuttamaan intressinsä Keski-idässä?

Tutkimuksella pyritään selvittämään Neuvostoliiton intressejä Keski-idässä sekä näiden intressien taustatekijöitä. Tavoitteena ei ole tuottaa suoranaisesti uutta tietoa vaan luoda uutta näkökulmaa Neuvostoliiton ja Keski-idän välisiin tapahtumiin.

Tutkielmaa on rajattu kahdella eri tasolla, ajallisesti sekä maantieteellisesti. Keski-idän maantieteellinen määritelmä vaihtelee hieman eri lähteiden mukaan. Maantieteellisesti alue on rajattu aihepiiriin mukautetusti kattaen seuraavat maat: Aden, Afganistan, Bahrain, Egypti(UAR), Kypros, Iran, Irak, Israel, Jordan, Kuwait, Libanon, Muskat ja Oman, Pakistan, Saudi-Arabia, Syyria, Trucial Oman ja Turkki. Tällä rajauksella maantieteellisesti ja aineistollisesti tutkimuksesta tulisi erittäin laaja mutta, tutkimuksessa pyritäänkin löytämään alueilta ne kriittisimmät kohteet ja tapahtumat jotka, auttavat vastaamaan asetettuihin tutkimusongelmiin.

Ajallisesti tutkimus sijoittuu kylmän sodan, ja sitä edeltävälle, ajanjaksolle. Omassa kappaleessaan Tsaarivaltion perintö käsitellään hieman aikaisempia tapahtumia ja silloisia Neuvostoliiton intressejä alueella, tämä osio toimii kuitenkin vain johdannon kaltaisena kappaleena jolla on taustoitettu hieman Neuvostoliiton aikaisempia aktiviteetteja alueella.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja näkökulmat

Lähteiden laajasta määrästä johtuen tutkimuksessa käytetään kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Lähteistä kerätty aineisto on pyritty todentamaan vertaamalla tietoja yhteen tai useampaan lähteeseen. Yhtenä tärkeimmistä lähteistä mainittakoon The geopolitics of the Middle East. Tämä teos toimii runkona koko työlle jota täydennetään erinäisillä teoksilla valtioista, organisaatioista ja maanosista.

Tutkielmassa käsitellään Keski-itää pääsääntöisesti Neuvostoliiton näkökulmasta. Välillä kohteeseen pyritään tuoda hieman näkökulmaa muiden super- ja suurvaltojen kannalta joilla kuitenkin oli suuri rooli Keski-idän tapahtumissa. Muiden ulkopuolisten teot Keski-idässä vai-

kuttivat myös Neuvostoliiton toimiin alueella sillä, yhtenä motivaationa toimille alueella oli super- ja suurvaltojen pyrkimys estää toisen vieraan tahon hegemonia alueella.

1.4 Lähdekritiikki

Historian tutkijoilla tulee aina olemaan yksi suuri vaikuttaja tutkimustyön teossa joka on lähdekritiikki. Lähestulkoon koko aineisto koostuu aikaisemmista tutkimuksista ja, uuden tiedon tuottaminen menee sitä hankalammaksi mitä kauemmaksi historiassa mennään taaksepäin. Näiden aiempien tutkimuksien todentaminen faktaksi onkin haastavaa sillä menneitä tapahtumia ei pystytä enää uudelleen tarkkailemaan objektiivisesti tai luomaan täysin uudelleen. Suurin osa aineistosta perustuukin tapahtuman todistaneiden perimätietoihin joiden perusteella tutkijat ovat luoneet omat mielikuvansa tapahtumista.

Täysin uuden tiedon tuottaminen ei kuitenkaan aina ole itsetarkoitus vaan uusien näkökulmien löytäminen mikä taas voi mahdollistaa uusien ideoiden syntymisen. Näin ollen nämä uudet näkökulmat saattavatkin kumota aikaisemman tutkimuksen tulokset joka taas tekee historian tutkimisesta mielenkiintoista.

Tämänkin tutkielman eri vaiheissa lähdekritiikki on ollut paljolti mukana. Suurin osa tutkimuksista on tehty ulkomailla useampien eri tahojen toimesta. Usein nämä tahot ovat käytännössä itse olleet myös tekemisissä Keski-idän asioissa joten on vaikea välillä hahmottaa ovatko asiat todella olleet näin vai halutaanko niin sanotusti mustamaalata ”vastapuolen” mainetta.

1.5 Käsitteet

Intressi: 1 etu, hyöty 2 mielenkiintoinen kohde, harrastus.¹

CENTO: Central Treaty Organization. Sopimuksen varsinaiset jäsenvaltiot ovat: Pakistan, Iran, Turkki ja Iso-Britannia. Yhdysvallat ovat sopimuksessa mukana yhteistyökumppanina mutta heillä on kuitenkin edustus sotilaallisten edustajien kordinoivassa valtuustossa (co-ordinating Council of military deputies) sekä eko-

¹ Nurmi, Timo, Rekiaro, Ilkka, Rekiaro, Päivi, Kultainen sivistyssanakirja, 2005, s. 184

nomisessa ja valtionvastaisen toiminnan vasta komiteassa(counter-subversion committee). CENTO:n päämaja on Ankarassa jossa on asevoimien suunnittelu esikunta(Military Planning Staff), organisaatiolla ei kuitenkaan ole minkäänlaisia komento rakennetta tai sille määriteltyjä kansallisia joukkoja.²

Ba'ath: 1940 luvun loppupuolella perustettu liike joka myöhemmin vuonna 1953 yhdistyi Arabien sosialistiseen puolueeseen(Arab Socialist Party). Liikkeen oli tarkoitus vaikuttaa myös vahvasti Irakissa Syyrian ohella. Kreikkalainen ortodoksi kristitty Michel Aflaq ja sunni muslimi Salah Bitar olivat liikkeen perustajia. Yhtenäisyys, vapaus ja sosialismi olivat liikkeen kolme perusperiaatetta.³

PLO: Palestine Liberation Organization. 28. toukokuuta vuonna 1964 Palestiinan kansallinen kongressi(Palestinian National Congress) kokoontui Jerusalemissa jonka tuotoksena PLO virallisesti perustettiin. PLO:n ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Ahmed Shukairy.⁴

Fedayeen: Fedayeen(”Itsemurha taistelijat”) on uskonnollisesti ladattu termi Islamilaisessa historiassa. Fatahissa se tarkoitti sissi joukkoja jotka tekivät terrori-iskuja Israelia tai Israelin etuja vastaan palestiinalaisten inspiroimana, ohjaamana tai aloittamana.⁵

Kommunismi: poliittinen aate, jonka mukaan yhteiskunta- ja talouselämän tulee olla keskusjohtoista ja tuotantovälineiden valtion omistuksessa.⁶

Imperialismi: 1 erityisesti suurvallan pyrkimys laajentaa valtaansa. 2 pyrkimys laajentaa jonkin jo entuudestaan voimakkaan ilmiön ym. vaikutusta.⁷

Supervalta: Globaalisti vaikuttava tekijä/valtio joka on ylivoimaisessa asemassa esimerkiksi sotilaallisesti, taloudellisesti tai teknologisesti. Supervallan teot vaikuttavat suo-

² Wood, David, The Middle East and the arab world: The military context, Adelphi Papers # 20, 1965, s. 8

³ Yorke, Valerie, Domestic politics and regional security Jordan, Syria and Israel, 1988, s. 101

⁴ Hussain, Mehmood, The Palestine Liberation Organization, 1975, s. 15

⁵ Israeli, Raphael, PLO in Lebanon selected documents, 1983,s. 282

⁶ Nurmi, Timo, Rekiaro, Ilkka, Rekiaro, Päivi, Kultainen sivistyssanakirja, 2005, s. 218

⁷ Nurmi, Timo, Rekiaro, Ilkka, Rekiaro, Päivi, Kultainen sivistyssanakirja, 2005, s. 172

raan tai osittain muiden valtioiden toimiin ja päätöksiin, kuitenkin muiden valtioiden/valtojen teot eivät välttämättä suoranaisesti vaikuta Supervallan päätöksentekoon.

Suurvalta: Alueellisesti vaikuttava tekijä/valtio. Suurvalta omaa esimerkiksi omassa maanosassaan supervallan kaltaisen aseman mutta ei pysty suoraan kilpailemaan globaalin supervallan kanssa. Useamman suurvallan yhdistetty vaikutusvalta saattaa nousta tarpeeksi vaikuttavaksi kilpailemaan jopa yhden tai useamman supervallan kanssa. Itsenäisessä päätöksenteossa joutuu ottamaan huomioon supervallan/-tojen mielipiteet ja kannanotot.

Länsivallat: Länsimaiden super- ja suurvallat joita ovat muun muassa: Yhdysvallat, Britannia ja Ranska.

Sionismi: juutalaisten kansallisliike, joka johti nykyisen Israelin perustamiseen.⁸

Kolonisaatio: asuttaminen, kolonian perustaminen.⁹

CEMA: Comecon, Council for Mutual Economic Assistance.

⁸ Nurmi, Timo, Rekiaro, Ilkka, Rekiaro, Päivi, Kultainen sivistyssanakirja, 2005, s. 414

⁹ Nurmi, Timo, Rekiaro, Ilkka, Rekiaro, Päivi, Kultainen sivistyssanakirja, 2005, s. 216

2 TSAARIVALTION PERINTÖ

Pietari Suuren astuessa valtaan jatkoi Venäjä levittäytymistään. Ensitöikseen Pietari otti sota-toimilleen kohteeksi tutun Azovin linnoituksen joka sulki tien Asovanmerelle. Pelkällä maa-voimien toimilla alkanut operaatio epäonnistui vuonna 1695. Seuraavana vuonna laajempänä, laivaston yhteistyössä, toteutettu operaatio toi tulosta. Myöhemmin Pietari pyrkiin jatkamaan syvemmälle Turkkiin Bessarabiaan mutta joutui antautumaan ylivoimaiselle vastustajalle. Suuren Pohjan sodan jälkeen Pietari jatkoi etelän suunnassa kohti Irania ja onnistuikin valtaamaan heiltä alueita. Myöhemmin Venäjän hallitus kuitenkin palautti nämä maat Iranille. Pietari oli erittäin kiinnostunut jatkamaan Kiinan ja Intian suuntaan mutta hänen kuolemansa kuitenkin hautasi nämä suunnitelmat.¹⁰

Pietari Suuren jälkeen 1700-luvulla Venäjän hallitsijat vaihtuivat tiuhaa tahtia ja trendinä heillä oli jakaa päätöksentekoa ”suosikeille”. Jatkuvuutta sekä selkeyttä hovissa, ja sitä myötä myös ulkopolitiikassa, toi Katariina II. Moldaviaa lukuun ottamatta ennen Katariina II:sta Venäjä ei ollut saavuttanut pysyvästi merkittäviä maa-alueita etelässä. Katariina II julisti avoimesti Venäjän tehtäväksi Balkanin kansojen vapauttamisen, myös Mustanmeren satamien avaaminen ja vapaa kulku Välimerelle olivat tavoitteina. Läntiset ekspansiot, eteenkin Turkin suunnalla, olivat selkeästi merkittävämpiä itäisiin verrattuna. Siperiassa raja levisi hiljalleen etelään asutuksen myötä. Kaukasiassa islaminuskoiset maat tukeutuivat Turkkiin kun taas Georgialaiset pyysivät apua Venäjältä. Myös Iran lisäsi vaikutusvaltaansa Kaukasian suunnalla. Kaupallisista syistä Azerbaidzhanista kiinnostunut Venäjä joutui 1700-luvun lopulla sotaan Irania vastaan. 1700-luvun lopulla pyrittiin myös suhteisiin Kiinan ja Japanin kanssa.¹¹

Aleksanteri I:stä seurannut Nikolai I:n ulkopolitiikka toimi selkeästi sisäpolitiikan jatkeena. Hän sai kutsumanimen ”Euroopan santarmi” pyrkiessään ylläpitämään status quota. Hänen toinen tavoitteensa, ortodoksi veljien suojelu, joutui muutamaankin otteeseen ristiriitaan status quon ylläpitämisen kanssa eteenkin Turkin ja Kreikan tapauksissa. Venäjä halusi säilyttää Turkin aseman Lähi-idässä mutta samalla vapauttaa Kreikan ortodoksit. Ortodoksien suojelu ajoikin Venäjän ja Turkin sotaan 1800-luvun puolivälissä. Tätä ennen Nikolai I oli kuitenkin jo tehnyt kaksi interventiota Turkin hyväksi säilyttääkseen tämän aseman Lähi-idässä. Venäjä koki menestystä taistellessaan Turkia vastaan mutta Englannin ja Ranskan osallistuessa alkoi

¹⁰ Lappalainen, Jussi T., Pietari I:n uudistuskausi, Venäjän historia, 2000, s. 138–143

¹¹ Juntunen, Alpo, Suurvallan vakiintumisen kausi, Venäjän historia, 2000, s. 192–195

tappioita syntyä. Tämän myötä Venäjä menetti alueita takaisin Turkille ja asemaansa Tona-valla. Kaukasian suunnalla Nikolai joutui ensitöikseen selvittämään edeltäjältään periytyneen kiistan Persian kanssa. Persian kanssa käydyn sodan myötä Venäjä saavutti itselleen Armeni-an.¹²

1800-luvun loppuilla Aleksanteri III aikaan Venäjällä oli suuria haluja laajentua Turkin suun-taan ja suurta maihinnousuhyökkäystä varten valmistauduttiin pitkään. Hyökkäys ei kuiten-kaan koskaan toteutunut, vaikkakin laskennallisesti Turkin joukot itsessään eivät olisi olleet esteenä, Venäjä pelkäsi Euroopan suurvaltojen osallistumista aikaisempia kokemuksia silmäl-läpitäen. Keski-Aasiassa valloitukset jatkuivat etelään Afganistanin tasalle. Afganistanista tulikin puskuri kahden suurvallan välille sillä Venäjällä ei riittänyt voimat Intian valloittami-seen.¹³ Vuosisadan ja keisarin vaihtuessa Venäjän laajenemis toiveet suuntasivat kohti Kau-koitää. Muualla pyrittiin lähinnä rauhoittamaan raja-alueita ja rajoittamaan muiden valtojen mahdollisuuksia. Lopulta Kaukoidän suunnitelmatkin osoittautuivat tuhoisiksi.¹⁴ 1900- luvun alussa Venäjällä pyrittiin pääsemään irti vanhoista vihoista Englantia kohtaan. 1907 maat so-pivatkin olla tavoittelemasta Tiibetiä ja että Afganistan jäisi kahden imperiumin välirajaksi. Persia jaettiin kolmeen osaan: pohjoinen Venäjälle, eteläinen Englannille ja väliin jäi puoluee-ton vyöhyke.¹⁵

¹² Jussila, Osmo, Konservatiivinen imperiumi, Venäjän historia, 2000, s. 228–234

¹³ Luntinen, Pertti, Uudenaikaistumisen paine, Venäjän historia, 2000, s. 286–287

¹⁴ Luntinen, Pertti, Uudenaikaistumisen paine, Venäjän historia, 2000, s. 292–295

¹⁵ Luntinen, Pertti, Vanhan Venäjän viimeiset rauhanvuodet 1905–1914, Venäjän historia, 2000, s. 323–324

3 KESKI-ITÄ

Keski-idällä on maantieteellisesti keskeinen rooli sillä se yhdistää Afrikan, Aasian ja Euroopan. Samalla se kuitenkin erottaa Välimeren ja Intian valtameren toisistaan. Keski-itä onkin historian aikana toiminut eräänlaisena jakajana, joka on joko estänyt tai kanavoinut armeijoiden, tavarain ja/tai ideoiden liikkumista. Liikkumisen vapaus on enimmäkseen määrittänyt Keski-idän merkityksen. Meriyhteyksien ja varsinkin ilmatilan käytön merkitys on kasvanut kaupankäynnin ja liikkumisen kannalta. Lyhyin reitti Euroopasta suurimpaan osaan Intian valtamerä on Keski-idän kautta. Näin ollen alueen käyttö on tärkeää niin Euroopan maille kuin Intian valtameren alueelle.¹⁶

Keski-itä tuottaa useita maataloustuotteita sekä siellä esiintyy laaja kirjo erilaisia luonnon mineraaleja joiden saanti joillekin ulkopuolisille valtioille on jopa tärkeämpää kuin itse alueen käyttö liikkumisen kannalta. Kaikista Keski-idän tuottamista tavaroista ja materiaaleista kuitenkin yksi nousee selkeästi ylitse muiden ja se on tietenkin öljy. Yli kolme viidesosaa koko maailman öljyvarannoista sijaitsee Keski-idässä. Yli neljännes koko maailman öljy tuotannosta tulee Keski-idästä. Länsi-Euroopan maat hankkivat yli puolet öljystään Keski-idästä. Monet muut itäisen pallonpuoliskon maat ovat vieläkin riippuvaisempia Keski-idästä öljyn tuotannosta. Ulkopuoliset tahot hallitsevat suurimpia Keski-idän öljy-yhtiöitä. Heille alueen käyttö öljyn tuotannon ja viennin myötä on erittäin tärkeää.¹⁷

Keski-itä on jo pitkään ollut epävakaa ja räjähdysherkkä alue jossa super- ja suurvaltat ovat myös keskenään taistelleet alueesta ja sen käytöstä, suoranaisia yhteenottoja ei kuitenkaan ulkopuolisten valtojen välillä ole Keski-idässä syntynyt. Britannian, Ranskan, Venäjän sekä Saksan välillä Keski-itä on pitkään ollut kiistan aihe. Kiistojen syyt ovat vaihdelleet ajan myötä mutta kolme keskeisintä syytä ovat selkeästi pääasiallisina: riippuvaisuus Keski-idän öljystä, turvautuminen Keski-idän reitteihin sekä maantieteellinen sijainti.¹⁸

¹⁶ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 7

¹⁷ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 7

¹⁸ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 7

3.1 Keski-idän kansojen ja ulkopuolisten vaikutus Keski-itään

Keski-idän valtioille ei voi sanoa jotain tiettyä yhtä päätavoitetta johon he kaikki olisivat pyrkimässä. Heillä onkin enemmän yksittäisiä pienempiä ns. välitavoitteita. Kolmena keskeisimpänä tavoitteena mainittakoon itsenäisyyteen pyrkiminen, valtion itsekunnioituksen tavoittelu, sekä etninen yhtenäisyys. Nämä kokonaisuudet kuitenkin muuttivat muotoaan ajan myötä johtajien, poliittisten teorioiden ja yleisten mielipiteiden vaihtuessa. Tämän suurempia päämääriä voi harvoin määrittää yksittäisille Keski-idän valtioille, sillä vain muutamalla riittävät voimavarat omien rajojen ulkopuolisille operaatioille. Käytännössä kolmella osapuolella olisi riittävät resurssit tähän ja ne ovat Turkki, UAR(Egypti) ja rajallisesti Israel.¹⁹

Useasti Keski-idässä huomaa samankaltaisten ihmisten pyrkivän samoihin tavoitteisiin yli valtioiden rajojen, näin ollen yksittäisille valtioille on vaikea määrittää jotain tiettyjä tavoitteita. Ei voi sanoa että esimerkiksi arabi nationalismi olisi ominaista jollekin tietylle arabi valtiolle kuin ei sionismikään ole Israelille.²⁰

Keski-idän valtioille ei olekaan vierasta ilmiöt, joissa valtion johdon ja kansalaisten mielipiteet ja tavoitteet eriyvät toisistaan. Tällöin valtioiden sisälläkin syntyy konflikteja joita johtositten pyrkii tukahduttamaan esimerkiksi propagandalla tai sortamalla kansalaisiaan. Epäonnistuuessaan valtiojohto vaihtuu tai sitten odotettavissa voi olla vallankumous.²¹

Keski-idän maille ja ihmisille kunnia ja varsinkin oman kunnian vaaliminen on erittäin ominaista. Tätä myötä itsenäisyyden ja selviytymisen tarve tavoitteena ovat erittäin korkealla Keski-idän kansojen mielissä. Yksikään Keski-idän valtio ei pystyisi näkemään itseään vain osana jotain suurempaa valtiota tai organisaatiota vaan kaikki pyrkivät kynsin ja hampain selviytymään ja pitämään kiinni omasta itsenäisyydestään. Jotkut valtiot, kuten Israel ovat kuitenkin joutuneet hetkellisesti luovuttamaan omaa päätäntävaltaansa ja toiminnan vapautta jollekin toiselle taholle selviytyäkseen. Yksikään Keski-idän valtio ei kuitenkaan olisi valmis täysin luopumaan omasta päätäntävallastaan ja toiminnan vapaudestaan. Itsenäisyys sinällään ei kuitenkaan useimmille tahoille riitä vaan vieläkin tärkeämpää on että naapuri valtiot sekä

¹⁹ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 7

²⁰ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 7-8

²¹ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 8

muu maailma näkisi heidät itsenäisinä sekä mahdollisimman suurina vaikuttajina paikallisesti sekä laajemmassa kontekstissa.²²

Kunnia on myös yksi syy arabien ja Israelin vastakkainasettelun säilymiselle. Arabi valtiot ovat pitkään olleet israelilaisia vastaan ja johtohahmot toistuvasti julistavatkin vihaansa Israelia kohtaan välttääkseen kasvojensa menettämisen muiden arabien silmissä. Tämä kunnia asia ei kuitenkaan ole suurimpana syynä tälle pitkäaikaiselle vastakkain asettelulle vaan varsinkin palestiinalaisilla pakolaisilla on omat konkreettisemmat syynsä vihamielisyyksilleen. He tuntevat tulleen riistetyiksi ja kokeneensa vääryyttä joutuessaan pakoon omilta mailtaan, ja nämä ovat aitoja sekä vahvoja tunteita tämän pitkäaikaisen vastakkainasettelun takana.²³

Nationalismi ja etnisen yhtenäisyyden tavoittelu rodun sekä kielen perusteella on pitkään pyrkinyt yhdistämään arabivaltioita ja päättämään heitä yhtenäisen arabijohdon alaisuuteen. Vaikka tunne yhtenäisestä arabijohdosta ja -rintamasta onkin ollut vahvana kansalaisten keskuudessa, eivät valtiot kuitenkaan ole koskaan päässeet sopuun asioista. Jokaisella valtiolla on omat ideansa ja ehdotuksensa kuinka tämä yhdistyminen tulisi toteuttaa mutta harvoin muut ovat päässeet yhteisymmärrykseen näistä ideoista. Usein nämä suunnitelmat ovatkin vain olleet naamioituja pyrkimyksiä hegemoniaan alueella.²⁴

Super- ja suurvallat ovatkin pitkään näitä Keski-idän maiden ominaisuuksia hyväksikäyttäen pyrkineet manipuloimaan sekä vaikuttamaan alueella vahvistaakseen omaa asemaansa alueella sekä vakauttamaan tilannetta. Paradoksaalisesti nämä samat ominaisuudet ovat suurimpia syitä Keski-idän konflikteihin joihin tuskin koskaan tulee loppua. Konflikteja saattaa syntyä ulkopuolisten vaikuttajien välille, Keski-idän maiden välille tai ulkopuolisten vaikuttajien ja Keski-idän maiden välille. Näin ollen voidaan ulkopuolisten valtojen ja Keski-idän maiden tavoitteita pitää lähes tasa-arvoisina.²⁵

3.2 Keski-idän ja Neuvostoliiton välinen yhteys

Väestöä tutkittaessa on neljä kokonaisuutta joihin tulee kiinnittää huomiota, koko, taidot, levinneisyys ja rakenne. Valtion väestö sinällään saattaa vaikuttaa valtion omaan päätöksente-

²² Adelphi Papers # 26, 1966, s. 8

²³ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 8-9

²⁴ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 9

²⁵ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 10

koon niin kotimaan kuin ulkomaan politiikassa.²⁶ Väestö voi toimia valtiolle joko voimavarana tai se voi myös toimia valtiota vastaan tilanteesta riippuen. Neuvostoliiton Keski-idän politiikassa väestöt ovat toimineet sekä yhdistävänä että myös ristiriitaa aiheuttavana tekijänä. Kaukasuksen ja Keski-Aasian alueella arabien, kreikkalaisten, kurdien, persialaisten, turkkilaisten ja muiden kansojen etniset rajat ovat ylittäneet myös Neuvostoliiton rajan. Tämä onkin tuonut lisäarvoa ja ulottuvuutta Neuvostoliiton politiikkaan eteenkin Turkkiä, Irania ja Irakia kohtaan, vaikka Neuvostoliitto on pyrkinyt samalla rajoittamaan kansalaistensa suhteita synnyinmaidensa välillä.²⁷

Muiden kuin rajanaapureiden kesken, roduilla ei ole Keski-idässä ollut suoranaista vaikutusta Neuvostoliiton ja Keski-idän maiden välisissä suhteissa, ei ainakaan kovin positiivista. Neuvostoliiton päätöksentekoon ei ole vaikuttanut maan omien juutalaisten mielipiteet vaikkakin heitä on keskittynyt suurimpiin kaupunkeihin joista suurin osa on hyvin koulutettuja ja vaikutusvaltaisia kansalaisia. Neuvostoliiton juutalaiset ovatkin aiheuttaneet enemmän harmia muuttamalla Israeliin. Tätä juutalaisten muuttamista arabien, eteenkin Egyptin, johto kritisoi kovasti. Heidän mielestään Neuvostoliitto aseistaessa arabivaltioita, sai Israel heiltä samanaikaisesti paljon suurempaa hyötyä, hyvin koulutettuja tiedemiehiä, insinöörejä ja teknikkoja.²⁸

Uskonnollinen yhteys väestön osalta on osoittautunut yhdeksi suureksi tekijäksi Neuvostoliiton ja Keski-idän kansojen välille. Neuvostoliitossa on kymmeniä miljoonia muslimeja. Kuitenkin ennen vuotta 1955 Neuvostoliitossa ei hyväksytty islamin uskoa ja se leimattiin huijaukseksi jonka avulla imperialistiset vallat pyrkivät orjuuttamaan Idän kansoja. Vaikka useita virallisia moskeijoja lopetettiin, jäi jäljelle useita epävirallisia moskeijoita ja uskonnollisia kouluja joiden myötä islamin usko pysyi elossa. Uskonnon, joka vaati Koraanin lukemista vain Arabiaksi, sivutuotteena kansojen välille muodostui side myös yhteisen kielen välityksellä. Neuvostoliitto joutui ajoittain kärsimään tästä uskonnollisesta linkistä sillä heitä usein kritisoitiin siitä kuinka he kohtelivat huonosti ja sortivat muslimeja. Tämä näin ollen vaikuttikin osittain johtajien päätöksentekoihin ja toimi rajoitteena Keski-idän politiikassa.²⁹

Ideologisesti Arabi maat ovat käytännössä jakautuneet kahteen kategoriaan. Ensimmäisenä ovat ne jotka hyväksyvät sosialismin mallin ekonomisille ja sosiaalisille muutoksille ja toise-

²⁶ Dawisha, Karen, *Soviet foreign policy towards Egypt, 1979*, s. 94

²⁷ Dawisha, Karen, *Soviet foreign policy towards Egypt, 1979*, s. 94

²⁸ Dawisha, Karen, *Soviet foreign policy towards Egypt, 1979*, s. 95

²⁹ Dawisha, Karen, *Soviet foreign policy towards Egypt, 1979*, s. 95-96

na osapuolena taas ne maat jotka pitäytyvät uskossa että näihin muutoksiin on pyrittävä perinteisimmin keinoin. Maista puhutaan myös progressiivisina ja konservatiivisina. Progressiivisista maista Egypti, Syyria ja Irak ovat ehkä ne suurimmat vaikuttajat jotka ovat ainakin teoriassa hyväksyneet sosialismin mallin ja muovanneet siitä oman ”arabi sosialismin”.³⁰

Neuvostoliiton on ollut luonnollista lähestyä näitä niin sanottuja progressiivisiä maita myös ideologisella tasolla. Kuitenkin Keski-idän politiikassaan Neuvostoliitto on joutunut tekemään kompromisseja omassa ideologiassaan. Kompromissien tekeminen onkin tehnyt heidän ulkomaanpolitiikastaan huomattavasti tehokkaampaa. Vaikka ideologiset tekijät ovat vaikuttaneet päätöksiin ne eivät kuitenkaan ole sanelleet niitä. Kommunismi ja anti-imperialismi ovat olleet Neuvostoliiton tehokkaimpia ja keskeisimpiä ideologisia vaikuttajia mutta nämä eivät ole aina kulkeneet sovussa keskenään ja tällöin anti-imperialismi on nähty tehokkaampana keinona tavoitteiden saavuttamisessa. Esimerkkejä tästä on useita kuten Turkin Kemal Atatürk ja Persian Reza Khan 1920-luvulla, samoin 1960-luvulla Irakissa Qassem ja tietenkin Egyptissä Nasser. Neuvostoliitto tuki näitä valtionpäämiehiä vaikka he olivatkin kommunismia vastaan ja jopa karkottivat maastaan sekä vangitsivat kommunisteja.³¹

³⁰ McLaurin, R.D., Mughisuddin, Mohammed, Foreign policy making in the Middle East, 1977, s. 32-33

³¹ Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979, s. 116-117

4 KESKI-ITÄ NEUVOSTOLIITON SILMIN

4.1 Super- ja suurvaltojen kamppailu Keski-idässä

Valtion ulkopolitiikan muodostamisessa on otettava huomioon kansainvälisiä tekijöitä ulkopuolelta eikä vain maan sisäisiä asioita koskevia faktoja. Huomiota on kiinnitettävä eteenkin muiden maiden kykyihin suhteessa omiin sekä heidän mahdollista reaktiota omiin toimiin. Neuvostoliiton Keski-idän politiikkaan vaikuttivat niin länsivallat, kuin muu kommunisti maailma, sekä Keski-idän valtiot.³²

Ulkopuolisia vaikuttajia on kautta aikojen sitoutunut eri Keski-idän maihin strategisten ja ekonomisten pakotteiden kuin myös monimutkaisten liittoutumien, sopimusten ja sitoumusten kautta. Näiden takia usein paikalliset kiistat ovatkin olleet vähällä levitä paljon laajemmiksi kokonaisuuksiksi alueen ulkopuolelle. Onkin väistämätöntä etteivätkö supervallat ja vastapuolen osalliset joutuisi konflikteihin keskenään Keski-idän asioissa. Alueen räjähdysherkkyys, strategiset reitit ja väylät sekä luonnonvarat kiinnittävät minkä tahansa suur- tai supervallan huomion joko omien tavoitteidensa takia tai koska se haluaa estää vastapuolen saavuttamasta yliotetta ottamalla haltuunsa jotain edellä mainituista Keski-idän avuista.³³

Britannialle strategiset kulku- ja viestiyhteydet tulivat tärkeiksi kun Intian valtakunnalle luotiin pohja. Kolonialistisen imperiumin levitessä, Itä-Afrikkaan, Kaakkois-Aasiaan, Australasiaan ja Intian valtameren saarille, Keski-idän kulkuyhteyksien merkitys kasvoi. Kolonialistisen imperiumin hiipuessa Keski-idässä ei sen kulkuyhteyksien merkitys kuitenkaan kadonnut. Sen on yhä kyettävä kierrättämään, vahvistamaan ja huoltamaan joukkojaan Intian valtamerellä sekä Kaakkois-Aasiassa. Britannia on myös öljyn suhteen riippuvainen Keski-idästä ja se on myös Länsi-Euroopan maista suurin energian kuluttaja. Kolmannes Britannian energian tuotannosta tulee öljystä josta käytännössä lähes 100 prosenttia on tuonin varassa. Tästä taas yli puolet on tuotu Keski-idästä. Oman öljyn tarpeen lisäksi Britannian kiinnostus Keski-idän öljyyn juontaa juurensa brittiläisistä yhtiöistä jotka hallitsevat noin kolmasosaa koko Keski-idän öljyn tuotannosta. Myös 15 prosenttia maailman öljy tankkereista on rekisteröity Britan-

³² Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979, s. 121

³³ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 2

niaan mikä entisestään lisää Keski-idän merkitystä Britannialle. Viimeisimpänä mainittakoon Brittein yhteys Keski-itään NATO:n, CENTO:n ja länsimaiden liiton myötä.³⁴

Brittien lisäksi käytännössä ainoastaan Ranskalla on muitakin intressejä Keski-idässä kuin öljy. Ranska on pitänyt joukkoja Intian valtamerellä, Ranskan Somalimaassa, Comoron saaristolla sekä Madagaskarin alueella. Näin ollen eteenkin meri- ja ilmakäytävät näihin kohteisiin ovat olleet myös Ranskalle tärkeitä reittejä joukkojensa huollon kannalta. Ranskalla ei kuitenkaan ole haluja toimia vaikuttavana tekijänä Suezin itä puolella joten näiden strategisten reittien ja väylien lisäksi öljy kuuluu heidän Keski-idän intresseihin. Myös muut Länsi-Euroopan maat jakavat samaisen intressin Keski-idän öljyyn mutta muutoin heillä ei olekaan suurempia tavoitteita tai intressejä Keski-itää kohtaan.³⁵

Yhdysvallat eivät omaa pitkää historiaa, yhteistä rajapintaa tai vastaavanlaista linkkiä Keski-itään vaan se on kohtuullisen tuore vaikuttaja alueella. Tavoitteet heillä ovat olleet kuitenkin samankaltaiset kuin Briteillä Keski-idän suhteen ja ne poikkeavat toisistaan ainoastaan alkuperältään. Yhdysvallat eivät ole niin riippuvaisia strategisten reittien suhteen kuin Britannia, vaikkakin Suezin kanava toimii mainiona yhteytenä kuudennen ja seitsemännen laivaston välillä. Yhdysvallat eivät myöskään ole samalla tavalla kiinnostuneita Keski-idän öljystä vaikka ovatkin öljyn suurin kuluttaja maailmassa. Yhdysvaltojen tuonti öljystä ainoastaan 3 prosenttia tulee Keski-idästä, tämän määrän tuominen muualta ei olisi ongelma. Keski-idän öljy kiinnostaa Yhdysvaltoja sijoituksena sillä 53 prosenttia alueen öljyn tuotannosta on Yhdysvaltalaisessa omistuksessa. Yhdysvaltojen supervalta-aseman myötä heille on kuitenkin myös tullut muita tavoitteita liittolaistensa ja erilaisten sitoumusten myötä. Nämä niin sanotusti Yhdysvalloille toissijaiset tavoitteet ovatkin usein olleet lähellä ajaa heitä suoranaiseen konfliktiin jonkun muun suur- tai supervallan kanssa.³⁶

Yhdysvallat ja länsimaat loivat Neuvostoliitolle mahdollisuuksia Keski-idässä omilla huonoilla valinnoillaan, mutta samoin virheitä teki myös Neuvostoliitto. Kylmän sodan myötä Stalinin kova painostus Turkkiä kohtaan oli mahdollisesti yksi syy siihen että Yhdysvallat palasivat Euroopan näyttämölle 1947. Tästä alkoikin siirtyminen Ataturkin aikaisesta liittoutumattomasta ja Neuvostoliitto myönteisestä Turkista³⁷ kohti länsimaalais ystävällistä NATO Turk-

³⁴ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 3-4

³⁵ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 4-5

³⁶ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 5-6

³⁷ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 12

kia. Neuvostoliitto pitikin Turkin liittymistä NATO:n vihamielisenä tekona heitä kohtaan.³⁸ NATO:n myötä länsimaiden ja etenkin Yhdysvaltojen läsnäolo Turkissa kasvoi Neuvostoliiton kannalta järkyttävästi. Stalinin kuoleman jälkeen Neuvostoliiton ulkomaanpolitiikka teki suuren käännöksen eteenkin koskien Turkia. Vuonna 1953 Neuvostoliitto aloitti neuvottelut jonka myötä se pyrki korjaamaan Stalinin tekemät tuhot heidän ja Turkin välisissä diplomaattisuhteissa. Se oli ennennäkemätöntä kahdestakin syystä: ensiksikin myönnettiin edellisen linjauksen olleen virheellinen sekä toisekseen Neuvostoliitto luopui alueellisista vaatimuksistaan Turkia kohtaan.³⁹

Maantieteellisen sijaintinsa takia Neuvostoliitto on luonnollisesti ollut enemmän tai vähemmän kiinnostunut Keski-idän asioista. Heidän intresseihinsä ei länsivaltojen tavoin ole kuullut strategisten reittien ja väylien sekä öljyn tarve, ainakaan omaan käyttöön. Suurimpana tavoitteena on ollut yhteyksien luominen, kilpailu lännen kanssa sekä alueen pitäminen vapaana muiden vaikutukselta.⁴⁰ Tavoitteisiin pyrkiessään kommunismin supervalta ei ole kuitenkaan aina nauttinut ”perinteisten” yhteistyö kumppaneidensa tuesta. Suurimpana vastapelurina kommunisti valtioista on osoittautunut Kiina, joka vielä 1950-luvun alkuvaiheissa oli tukemassa Neuvostoliiton Keski-idän politiikkaa. Kuitenkin jo 1950-luvun lopulla, Irakin vallankumouksen jälkeen, Kiinalaisten näkemykset ja toimintatavat alkoivat erota Neuvostoliittolaisista.⁴¹ Kiinalla ei myöskään ollut, Neuvostoliiton tapaan, tavoitteina Keski-idän öljy tai sen läpi kulkevat reitit, vaan yhteyksien ja liittolaisten hankkiminen. Kiinaa vaivasi myös pelko siitä että Neuvostoliitto piirittäisi heidät mikäli se saavuttaisi tarpeeksi valtaa alueella.⁴² Kiina ei ole ainut sosialistinen valtio jolla olisi ollut eriäviä käsityksiä Neuvostoliiton Keski-idän politiikan suhteen. Itä-Euroopan maissa muun muassa Tito, Romania sekä Tshekkoslovakia ovat luoneet omia eriäviä mielipiteitä sekä toimia Keski-idän suhteen.⁴³

Ulkopuolisten valtojen kiinnostuksen ja sitoutumisen määrään Keski-itään vaikuttaa niiden riippuvaisuus Keski-idän öljystä, sen kulkureittien ja väylien käytön tarpeesta ja sen maantieteellisestä läheisyydestä alueeseen. Länsi-Euroopan maat, joille osalle Keski-itä on yhtä lähel-

³⁸ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 13

³⁹ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 14

⁴⁰ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 6-7

⁴¹ Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979, s. 125-126

⁴² Adelphi Papers # 26, 1966, s. 7

⁴³ Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979, s. 124-125

lä kuin Karibian saaret ovat Yhdysvaltoja, joutuvat aina seuraamaan tapahtumia Keski-idässä. Neuvostoliittoa rajanaapurina, sekä suuren muslimi väestön omaavana, tulee aina pitää tarkasti silmällä Keski-itää ja sen kehitystä. Alueena Keski-itä on kuitenkin niin tärkeä ja monin tavoin rikas maanosa että sen tulisi vaikuttaa jokaisen valtion toimiin jotka harjoittavat laajempaa kansainvälistä ulkomaanpolitiikkaa.⁴⁴

4.2 Keski-idän geopoliittinen status sekä strategiset alueet

Suezin kanava ja Persianlahti ovat länsivalloille tärkeitä strategisia alueita Keski-idässä. Persianlahti on siitä mielenkiintoinen alue että se on niitä harvoja strategisesti tärkeitä alueita jonka puolustuksesta on ollut vastuu muulla suurvallalla kuin Yhdysvalloilla. Britannia onkin pitänyt Adenia perustana toimilleen Persianlahdella sekä Punaisella merellä. Britanniaa on velvoittanut Persianlahdella sen kolonialismin jäänteet erinäisten sopimusten muodossa. Näiden sopimusten myötä se on ollut vastuussa useiden pienten rannikkovaltioiden puolustuksesta sekä osittain myös heidän ulkopoliitikastaan. Brittien tehtävä Keski-idässä on siinä mielessä ollut vaivattomampi kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen koska Persianlahti on ollut suhteellisen rauhallinen alue jota arabien ja israelilaisten konflikti ei ole suoranaisesti koskettanut.⁴⁵

Neuvostoliittoa on pidetty ainoana suurvaltana jolla olisi keinot vastustaa Britannian politiikkaa Adenin ja Persianlahden alueella, sekä motiivit ryhtyä siihen. Neuvostoliiton osallisuutta Jemenin vallankumoukseen onkin spekuloitu ja väitetty että he olisivat tukeneet tätä liikettä 10 miljoonalla punnalla.⁴⁶ Myöhemmin PDRY:n (Peoples democratic republic of Yemen) eli Etelä-Jemenin synnyttyä on todettu että heidän ja Neuvostoliiton välillä on ollut selkeä yhteys. Itse asiassa tämän yhteyden myötä PDRY:stä oli tullut lähes täysin riippuvainen Neuvostoliitosta. Tästä oli Neuvostoliitolle kaksi selkeää etua: he ovat päässeet käsiksi erinomaiseen Adenin satamaan sekä he ovat saaneet jalansijan Arabian niemimaalle sekä Afrikan sarveen.⁴⁷

Neuvostoliitolla ei kuitenkaan ollut ennen 1970-lukua merkittävää merisodankäynnin kykyä joka rajoitti heidän mahdollisuuksiaan vastata Keski-idän tapahtumiin Yhdysvaltojen kuuden-

⁴⁴ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 2-3

⁴⁵ Wood, David, The Middle East and the arab world: The military context, Adelphi papers #20, 1965, s. 11

⁴⁶ Adelphi Papers # 26, 1966, s. 30

⁴⁷ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 30

nen ja seitsemännen laivaston tavoin. Tämä on kuitenkin myös vähentänyt heidän riippuvuuttaan strategisista kulkuväylistä meriteitse. Neuvostoliiton lisätessään merisodankäyntinsä kykyä ja sijoittaessaan joukkoja Välimerelle sekä Intian valtamerelle on se kuitenkin ollut riippuvainen ainakin kahdesta isosta kokonaisuudesta. Ensinnäkin koska Kieviä lukuun ottamatta alueella olleilla joukoilla ei ollut lentotukialuksia, olivat ne riippuvaisia maalla sijainneista lentotukikohdista tarpeellisen ilmapuolustuksen sekä tiedustelun kannalta.⁴⁸ Toinen tärkeä yhteys oli Mustalle merelle jossa suurin osa alueen merivoimien joukoista piti kotisatamaa.

Mustanmeren ja Välimeren yhdistävä Turkki onkin tämän geopolittisten asemansa takia kiinnostanut Venäjää kautta aikain. Vuodesta 1920 vuoteen 1945 Turkki ja Venäjä elivät hyvissä väleissä. Yhteisiä kiinnostuksen kohteita ensimmäisen maailmansodan jälkeen löytyi useita, kuten pelko ulkopuolisesta interventtiosta, anti-imperialismiin sitoutuminen sekä pyrkimys pitää salmet Turkin kontrollissa.⁴⁹ Vuoden 1923 Lausannen sopimus oli lievä pettymys Neuvostoliitolle koska tämän myötä ulkopuoliset tahot pääsivät vaikuttamaan salmien liikenteen kontrollointiin.⁵⁰ Kuitenkin elokuussa vuonna 1936 Turkki halusi päätävävällän salmia koskien ja näin ollen Montreauxin sopimus tehtiin. Moskova oli tyytyväinen tähän verrattuna aikaisempaan Lausannen sopimukseen sillä tämän myötä Turkista tuli yksinomaan ”Mustanmeren portinvartija”.⁵¹ Toisen maailmansodan jälkeen Stalin alkoi painostaa Turkkiä ja jälleen salmet olisivat keskeisimpänä kiinnostuksen kohteena. Vuodesta 1925 asti oli Turkin ja Neuvostoliiton välillä ollut ystävyys sopimus jota Stalin ei enää vuonna 1945 halunnut uusia ja lisäksi hän vaati Montreauxin sopimuksen uudelleen arviointia, tämä koska Neuvostoliitto ei voinut sietää sitä kuinka ”Turkilla oli kädet Neuvostoliiton kurkulla”.⁵²

4.3 Neuvostoliitto, Keski-idän naapuri

Neuvostoliiton maantieteellinen asema vaikutti maan Keski-idän politiikkaan. Neuvostoliiton ollessa Euroopan ja Aasian välimaastossa ovat he pitäneet itseään Eurooppalaisena suurvaltana, tämän ohella he käsittivät itsensä myös suurvallaksi Aasiassa ja Välimerellä. Länsivallat

⁴⁸ Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979, s. 91-92

⁴⁹ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 4

⁵⁰ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 5

⁵¹ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 7

⁵² Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 9

ovatkin usein jättäneet huomioimatta kuinka paljon lähempänä Keski-itää Neuvostoliitto on maantieteellisesti kuin muut suurvallat, jotka väittävät omaavansa oikeutettuja intressejä Keski-itää kohtaan.⁵³ Todellisuudessa kuitenkin Turkki esimerkiksi on lähempänä Moskovaa kuin Kuuba on Washingtonia. Keski-idän joutumisella vieraan vallan haltuun olisi lähes suoraan verrannollinen vaikutus Neuvostoliitolle kuin olisi Meksikon menettämällä Yhdysvalloille.⁵⁴ Itä-Euroopan ja Kiinan kommunistivaltioiden nousun jälkeen on jäljelle jäänyt ainoastaan kolme länsi-ystävällistä maata joiden kautta olisi mahdollista hyökätä Neuvostoliittoon. Nämä kolme ovat Turkki, Iran ja Afganistan joista kaksi ensimmäistä ovat selkeästi Keski-idän maita ja viimeinen on siinä rajoilla.⁵⁵

Neuvostoliiton raja-alueiden stabilisoinnin kannalta Iranin tapauksessa heidän toimensa linkittyvät vuonna 1921 tehtyyn ystävyys sopimukseen. Tämän sopimuksen artikkeleiden 5 ja 6 mukaan Neuvostoliitolla oli oikeus lähettää joukkojansa Iraniin mikäli, kolmas osapuoli olisi sekaantunut alueen asioihin sotilaallisesti tai käyttänyt aluetta tukikohtana hyökätäkseen Neuvostoliittoa vastaan. Sopimuksen teon jälkeen Neuvostoliitto tulkitsi melkoisen vapaasti edellä mainittuja artikkeleita. Neuvostoliiton mukaan nämä artikkelit oikeuttivatkin heidän joukkojensa tunkeutumisen Iraniin vuonna 1941. Näiden artikkeleiden tulkinta, Neuvostoliiton toimesta, oli syynä heidän ja Iranin välisiin erimielisyyksiin, varsinkin 1955–1962 välisinä vuosina. Vuonna 1959 Iran irtisanoutui tästä vuoden 1921 sopimuksesta joka sen mielestä oli epätasa-arvoinen ja epäjohdonmukainen YK:n perustuskirjan kanssa, Neuvostoliitto kuitenkin yhä piti kiinni sopimuksen voimassaolosta.⁵⁶

Myöhemmin Neuvostoliitto on kritisoinut Iranin asevoimien kehitystä ja suurta aseiden hankintaa joka tuli mahdolliseksi vuosien 1970–1980 välisinä aikoina kasvaneiden öljy tuottojen myötä. Iranin asevarustelu olikin jatkuvasti Neuvostoliiton kritiikin kohteena. Neuvostoliiton kritiikki kohdistui useaan päätteeseen. Muun muassa kuinka nämä hankinnat olivat liioittelua pelkästään Iranin puolustuksen kannalta, kuinka nämä hankinnat maantieteellisen läheisyyden takia ovat selkeä huolenaihe Neuvostoliitolle, kuinka nämä hankinnat lisääisivät Iranin riippuvuutta länsivaltoihin joka kouluttaa ja neuvoo heitä näiden aseiden käytöstä, kuinka nämä

⁵³ Dawisha, Karen, *Soviet foreign policy towards Egypt, 1979*, s. 92

⁵⁴ *Adelphi Papers # 26, 1966*, s. 6-7

⁵⁵ Dawisha, Karen, *Soviet foreign policy towards Egypt, 1979*, s. 93

⁵⁶ Chubin, Shahram, *Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980*, s. 11

hankinnat luovat alueelle räjähdysherkän tilanteen joka olisi alueella kaikille valtioille huolenaihe.⁵⁷

4.4 Luonnonvarat kiinnostuksen kohteena

Neuvostoliitto oli pitkälti omavarainen raaka-aineiden suhteen vain paria poikkeusta lukuun ottamatta. Ongelmana kuitenkin oli se että Neuvostoliitto ei kyennyt hyödyntämään kaikkia luonnonvarojaan haluamallaan intensiteetillä. Tähän vaikuttivat sekä osaavan työvoiman ja kehittyneen teknologian puute, kuin myös esiintymien huono sijainti sekä puutteelliset tiet ja kuljetusjärjestelmät. Tästä huolimatta Neuvostoliiton raaka-aineiden tuotanto kasvoi vuodesta 1955 vuoteen 1976 niin kovaa vauhtia että öljyn ja raudan osalta he ohittivat Yhdysvallat. Vaikkakin esimerkiksi hiilen ja maakaasun osalta Neuvostoliitto ei päässyt samoihin lukemiin Yhdysvaltojen kanssa, oli näiden tuotannon kasvu kuitenkin ollut suurempaa kuin Yhdysvalloilla.⁵⁸

Keski-idän luonnonvaroista selkeästi tärkeimmäksi on osoittautunut öljy jota Keski-idässä on valtavasti suhteessa muuhun maailmaan, yli 58 prosenttia koko maailman todetuista öljyvaroista. Vuonna 1968 Keski-idän öljyn osuus eri teollisuusmaissa tuontiöljyn kokonaismäärästä jakautui seuraavasti: Japani 91%, Alankomaat 70%, Belgia 60%, Italia 59%, Britannia 54%, Ranska 46%, Saksa 33% ja Yhdysvallat 18%. Näin ollen Keski-idän öljystä onkin tullut kansainvälinen asia jonka hinnan muutokset ja tuonnin jatkuvuus vaikuttavat globaalisti.⁵⁹

Kaikista raaka-aineista öljyn ja maakaasun kysyntä on noussut eniten. Nämä ovatkin vaikuttaneet myös Neuvostoliiton päätöksentekoon sekä tavoitteisiin Keski-idän osalta. Keski-idän öljyn ja maakaasun tuonti määrät kasvoivat suuresti kylmän sodan aikana. Maakaasua Neuvostoliittoon tuotiin Iranista kun taas öljyä tuotiin useista eri kohteista Keski-idässä.⁶⁰

Vaikkakin Iranin ja Neuvostoliiton välinen kauppa keskittyi maakaasuun, Iranin omista luonnonresursseista päällimmäiseksi nousee, ja heille tärkeimmäksi, öljy. Vuoteen 1978 asti Iran

⁵⁷ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 12

⁵⁸ Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979, s. 101

⁵⁹ Hunter, Robert E., The Soviet dilemma in the Middle East Part II: Oil and the Persian Gulf, Adelphi papers # 60, 1969, s. 112

⁶⁰ Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979, s. 101

oli maailman toiseksi suurin öljyn vientimaa kymmenellä prosentilla maailman öljyntuotanto kapasiteetista. Kuitenkin maailman suurimpana öljyn tuottajana, kahdeksallatoista prosentilla koko maailman tuotannosta, ei Neuvostoliitto ollut vielä akuutisti kiinnostunut Iranin öljystä. Tuolloisten arvioiden mukaan kuitenkin kasvavaa kiinnostusta ja ajan myötä jopa riippuvaisuutta olisi odotettavissa Neuvostoliiton osalta Keski-idän öljyyn. Neuvostoliiton ja Iranin välinen yhteys energia alalla juontaa juurensa kuitenkin 1960 luvun loppupuolelta. 1970 1200 mailin pituinen kaasuputki kaavailtiin rakennettavaksi maiden välille. Neuvostoliiton rakentama putkihanke maksettiin maakaasulla. Vuoteen 1978 mennessä 70 000 kuutio metriä kaasua oli pumpattu Neuvostoliittoon josta Iran tienasi yli biljoona dollaria, nämä rahat taas käytettiin ostamalla tuotteita Neuvostoliitolta. Erinäisiä hintakiistoja lukuun ottamatta sopimus oli hyödyllinen molemmiin puolin.⁶¹

Vaikka maakaasun kysyntä oli noussut huikeasti, ei sen tarve noussut yhtä akuutiksi kuin öljyn. Neuvostoliiton kasvaneeseen öljyn tarpeeseen oli kolme suurta vaikuttajaa. Ensimmäinen oli ripeästi kasvava autoteollisuus joka vaati entistä suurempaa osuutta öljyntuotannosta. Toisena oli Khrushchevin aikaan aloitettu energiatuotannon muutos jossa pyrittiin siirtymään hiilestä maakaasuun sekä raakaöljyyn. Vuonna 1955 63 prosenttia energiatuotannosta tuli hiilestä kun taas 20,5 prosenttia raakaöljystä, vuoteen 1970 mennessä öljyn osuus kasvoi 34,7 prosenttiin. Kolmantena suurena vaikuttajana öljyn kysynnän kasvuun oli muu teollisuus ja sen kasvu. Kasvun määrä johtui perinteisestä tyylistä tuotannon lisäämiseen keskittymällä enemmänkin määrään kuin laatuun. Tuotantoa lisättiin mutta ei sen tehokkuutta.⁶²

Myös muillakin mailla kuin Neuvostoliitolla öljyn tarve kasvoi ja tätä myötä Neuvostoliitolla tämä tarve kasvoi entisestään. Tämä kasvu johtui siitä että Neuvostoliitto vei öljyä myös muihin maihin. Eteenkin Itä-Euroopassa Neuvostoliitto nautti monopoli asemaa öljyn viennissä. Tämä antoikin heille yhden erittäin tehokkaan aseensa jolla painostaa kyseisiä maita, siinä samalla Neuvostoliitto teki tuottoa tästä myydystä öljystä. Hyvänä esimerkkinä toimii Irak, joka vuoteen 1977 asti toi yhdeksänkymmentä prosenttia Neuvostoliittoon tuodusta Keski-idän öljystä. Suuriman osan tästä öljystä Neuvostoliitto myi eteenpäin Itä-Euroopan maihin voitolla.⁶³ Myös Kasvanut vienti länteen, josta vastineeksi Neuvostoliitto sai rahan ohella uutta ja kehittyneempää teknologiaa, vaikutti öljyn kokonaisvientiin sekä hintoihin Itä-Euroopassa. Itä-Eurooppaan tuodun öljyn hinta nousikin 130 prosenttia jonka myötä Neuvostoliitto kehotti

⁶¹ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 7-8

⁶² Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979, s. 104

⁶³ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 7

heitä kääntymään enemmän Keski-idän öljyn puoleen. Vuoteen 1975 mennessä Itä-Euroopan öljystä kolmasosa oli peräisin Keski-idästä.⁶⁴

Keski-idän öljyn tuonnista oli Neuvostoliitolle muutakin kuin vain taloudellista hyötyä. Ensinnäkin Neuvostoliiton viedessä osuuden Keski-idän öljystä oli se luonnollisesti pois lännen ja muiden maiden osuudesta joka taas vaikeutti heidän asemaansa. Neuvostoliitto myös laajensi Arabien markkina-alaa jolloin he eivät olleet niin riippuvaisia vähäisistä vientikohteista. Vaikka näitä poliittisia tavoitteita nostettiin paljon esille vielä 1960-luvun puolivälille asti, olivat taloudelliset hyödyt kuitenkin suurimpana vaikuttajana Keski-idän öljy markkinoissa. Yhtenä tärkeimpänä asiana mainittakoon vastineet joita Neuvostoliitto sai sijoituksistaan Keski-idän maihin. Aikaisemmin takaisinmaksu hoidettiin hyödykkeillä kuten puuvillalla, villalla, nahoilla, kuivatuilla hedelmillä, riisillä ja puolivalmisteilla. Villaa ja puuvillaa lukuun ottamatta näillä hyödykkeillä ei ollut merkitystä Neuvostoliiton taloudelle. Arabien öljyn tuotannon kansallistuttua Neuvostoliitto pystyi korvaamaan nämä turhat hyödykkeet öljyllä. Tapahtumat, mitkä kuitenkin todistavat taloudellisten etujen ajaneen ohi poliittisten etujen Keski-idän öljyn suhteen, esiintyivät vuosina 1967 sekä 1973. Tällöin Neuvostoliitto tuki Arabien asettamaa öljyn kauppasaartoa mutta kuitenkin myi samalla itse öljyä Länsi-Eurooppaan sekä Yhdysvaltoihin. Tämä vaikuttikin mahdollisesti Japanin päätökseen panostaa Siperian öljyyn jotta voisi vähentää riippuvuuttaan Keski-idän tuontiin.⁶⁵

⁶⁴ Dawisha, Karen, *Soviet foreign policy towards Egypt*, 1979, s. 104

⁶⁵ Dawisha, Karen, *Soviet foreign policy towards Egypt*, 1979, s. 106-107

5 NEUVOSTOLIITON KEINOT LISÄTÄ VAIKUTUSVALTAANSA KESKI-IDÄSSÄ

5.1 Länsivaltojen syrjäyttämisen kautta tavoitteisiin

Pyrkiessään lisäämään omaa vaikutusvaltaansa oli heidän heikennettävä vastustajansa, länsivaltojen, vaikutusta alueella. Vastapelureidensa vaikutusvallan heikentämiseen Neuvostoliitolla oli kaksi selkeää lähestymistapaa: joko suoranaisesti haastaa länttä tai iskeä kiinni sen jättämiin tyhjiöihin, kuten esimerkiksi Egyptin tapauksessa. Egyptiin ja koko Keski-itään Neuvostoliitto pääsi mainiosti kiinni toteuttamalla tätä jälkimmäistä toimintatapaa. Kaikki alkoi vuoden 1955 asekaupoista Egyptiin, mutta suhteita vahvistettiin entisestään Aswanin patoprojektin myötä. Yhdysvallathan vuonna 1956 vetäytyi rahoittamasta Niilille rakennettavaa Aswanin patoa ja vielä kehotti Britanniaa ja Maailmanpankkia tekemään samoin. Neuvostoliitto oli kuitenkin hieman hidaskäyttäjänä sille luotuja mahdollisuuksia Keski-idässä, näin ollen vasta vuonna 1958, Neuvostoliitto päätyi rahoittamaan Egyptiläisten Aswanin patohanketta. Kuitenkin näiden kahden tapahtuman myötä Neuvostoliitto sai uusia vaikuttamisen mahdollisuuksia Arabi Keski-idässä, sillä Neuvostoliiton aseille ja rahoitukselle oli lisääntyvää kysyntää.⁶⁶

Persianlahden strategisten alueiden tavoittelussa Neuvostoliittoa vaikeutti historiallisten siteiden puuttuminen useiden rannikkovaltioiden kanssa. Brittien vallan aikakaudella alueella ei ollut minkäänlaista Neuvostoliiton diplomatiata lukuun ottamatta Irania ja Irakia. Brittien alueelta vetäytymisen jälkeen ainoastaan Kuwait oli muodostanut suhteita Neuvostoliiton kanssa (vuonna 1963). Muiden rannikkovaltioiden vaihteleva näkemys Saudi Arabiasta ja sitä myötä Saudi Arabian kanta ”jumalattomaan” kommunistivaltioon on vaikeuttanut Neuvostoliiton vaikutusvallan lisäämistä alueella.⁶⁷ Lisätäkseen omaa valtaansa ja liikkumisen vapautta alueella tuli Neuvostoliiton ensimmäisenä poistaa länsivaltojen läsnäolo Persianlahden alueella. Avainasemassa lännen karkottamisessa olivat sen tukikohtien poistaminen alueelta. Neuvostoliitto piti näitä tukikohtia suurena vaarana alueen vakaudelle. Vuonna 1975 Omanian kritisoitiin suuresti kun se oli valmis tarjoamaan Yhdysvaltojen ilma-aluksille käyttöoikeuksia Masiarah-saarille. Neuvostoliiton mukaan alueen kansan mielipide oli tätä vastaan, sillä se olisi suu-

⁶⁶ Hunter, Robert E., *The Soviet dilemma in the Middle East part I: Problems of commitment*, Adelphi Papers # 59, 1969, s. 6

⁶⁷ Chubin, Shahram, *Soviet policy towards Iran and the Gulf*, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 22

ri uhka alueen turvallisuudelle. Taas positiivisena uutisena Neuvostoliitolle tuli vuonna 1977 Bahrainin päätös lakkauttaa sopimus, jonka mukaan pieni Yhdysvaltojen laivaston osasto piti kotisatamana al-Jufayria.⁶⁸

Lisätessään vaikutusvaltaansa Persianlahden alueella Neuvostoliitto on ollut varovainen toimissaan. Odotellessaan Brittien vaikutuksen hiipumista alueella Neuvostoliitto ei pyrkinyt aggressiivisesti korvaamaan tuota tyhjiötä omalla vaikutusvallallaan vaan pyrki hiljalleen nakeramaan länsivaltojen vaikutusvaltaa alueella. Näin ollen Neuvostoliitto pystyi hieman parantelemaan omaa asemaansa. Samalla oli pienempi riski siihen, että lahden rannikkovaltiot turvautuisivat länsivaltoihin ja siihen, että Yhdysvallat astuisi alueelle Brittien jättämään tilaan.⁶⁹ Myös perinteisempää yhteistyökumppania Irakia kohtaan Neuvostoliitto toimi varovasti ja hillitysti, mutta kuitenkin määrätietoisesti. Moskova käytti Bagdadia äänitorvena intressiensä ilmaisemiseksi Persianlahden asioissa. Irakin omiin asioihin liittyen ja etenkin sen ja Iranin välisiin suhteisiin Neuvostoliitto otti kantaa harkiten. Irakin tukeminen loi painetta Iranin suuntaan, ja Moskova pyrki käyttämään sitä hyväkseen pyrkiessään heikentämään länsivaltojen vaikutusta Iranissa. Sen kuitenkin täytyi olla varovainen liikkeissään, ettei se olisi päätenyt vain työntämään Irania lähemmäksi länttä. Vuonna 1975 päättyivät pitkään jatkuneet vihamielisyydet Iranin ja Irakin välillä. Uutinen oli tervetullut Moskovassa. Neuvostoliittoa kuitenkin huolestutti muutama asia sopimuksessa. Ensinnäkään Moskovaan ei tullut mitään ennakkotietoa tulevasta sopimuksesta ja toiseksi Irak suostui merkittäviin myönnytyksiin. Sopimuksen myötä Irak sitoutui muun muassa olemaan tukematta Persianlahden alueen valtakumouksellisia joukkoja. Vuoden 1975 Irakin kasvaneiden öljytuottojen myötä tehty päätös laajentaa aseiden tuontikantaa lisäsi Neuvostoliiton huolenaiheita entisestään. Näiden käänteiden myötä Moskovan täytyi ruveta toimiin parantaakseen jälleen yhteyksiään Bagdadiin.⁷⁰

Persianlahdella Neuvostoliitto oli erityisen kiinnostunut myös Iranista. Useista vaikuttimista oli päällimmäisenä kuitenkin yhteinen raja-alue, joka oli yksi suurimmista kaikkiin muihin Neuvostoliiton naapureihin nähden. Neutraali tai Neuvostoliitto-myönteinen Iran olisi stabilisoinut Neuvostoliiton eteläisten rajojen tilannetta. Näin ollen Iran voisi toimia eräänlaisena puskurina eteläisessä suunnassa. Neuvostoliitolle suotuisa Iran olisi poistanut myös länsival-

⁶⁸ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 15-16

⁶⁹ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 14

⁷⁰ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 27

tojen mahdollisuudet käyttää aluetta ja ajanut heidät taas hieman kauemmaksi Neuvostoliiton omilta rajoilta. Myös Iranin yhteys Persianlahteen oli yksi kiinnostuksen kohteista Neuvostoliitolla, sillä tätä kautta se olisi saanut yhteyden Intian valtamereseen, vaikkakin Neuvostoliitolla oli jo yhteys Persianlahteen Irakin kautta. Se oli kuitenkin osoittautunut kehnoksi tukikohdaksi merivoimille.⁷¹ Eniten Neuvostoliittoa vaivasivat Iranin kehittyneet ilmavoimat jonka kalusto oli lähes poikkeuksetta Yhdysvaltaisten tekemää. Yhdysvalloista ja lännestä hankittujen aseiden ja järjestelmien myötä niiden vaikutusvallan kasvu Iranissa oli huolenaihe. Myös länsivaltojen uusien kuunteluasemien ja elektronisen tiedustelun käyttöoikeudet Iranissa vaikeuttivat Neuvostoliiton asemaa. Kuitenkin vuoden 1979 vallankumouksen johdosta Neuvostoliiton asema alueella vahvistui, kun taas muiden valtioiden heikkeni, sillä uusi johto peruutti kaikki tulevat asehankinnat ja länsivaltojen alueen käyttöoikeudet.⁷²

Vuonna 1950, Afganistanin ja Pakistanin välisen kiistan tuloksena, Afganistan ja Neuvostoliitto historiallisesti ensimmäistä kertaa kehittivät läheisiä välejä tekiessään sopimuksen, jonka myötä Afganistanin kaupankäynti onnistui Neuvostoliiton maaperän kautta.⁷³ Tästä alkoi Neuvostoliiton ja Afganistanin välinen kasvava yhteistyö, jonka tavoitteina Neuvostoliitolla oli rohkaista Afganistania liittoutumattomuuteen ja sitä myötä estää sitä toimimasta tukikohdaksi ulkopuoliselle ja vihamieliselle vallalle, ruokkia Afganistanin riippuvuutta itseensä ja tätä myötä lisätä vaikutusvaltaansa Afganistanin päätöksenteossa sekä neutralisoida Pakistan ja lopulta erottaa se Yhdysvalloista. Moskova pyrki myös kehittämään Afganistanista näyteikkunan muille Keski-idän valtioille esitelläkseen kuinka Neuvostoliitto ei olisi niille uhka vaan mahdollisuus ja hyväntekijä.⁷⁴

5.2 Aseet Neuvostoliiton suurlähettiläinä

Asekaupoilla, jonka rajoittamisella tai tarjonnalla, ulkopuoliset tahot pyrkivät vaikuttamaan asiakkaisiinsa Keski-idässä. Neuvostoliitto luonnollisesti käytti näitä samoja metodeja siinä missä muutkin. Ennen, ja 1950-luvun aikana, asekauppaa pyrittiin laajalti rajoittamaan Keski-idässä. Tarkoituksena oli estää minkään tahon saavuttamasta ylivoimaa alueella. Toukokuun

⁷¹ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 26

⁷² Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 12

⁷³ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 128

⁷⁴ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 129

25. päivä vuonna 1950 kirjoitettiin alueen kannalta merkittävin asekauppoja koskeva sopimus. Yhdysvallat, Britannia ja Ranska pyrkivät pitämään vallitsevan tilanteen vakaana ja lopettaa asekilvan Palestiinan alueella. Yhdysvallat sekä YK olivat jo aikaisemminkin toteuttaneet aseiden kauppasaartoa alueella mutta tästä kolmen maan sopimuksesta tuli historian kannalta merkittävin.⁷⁵

Tällä vuonna 1950 tehdyllä sopimuksella, jolla Yhdysvallat, Britannia ja Ranska halusivat rajoittaa Arabien ja Israelin välistä varustamiskilpailua, oli erittäin edullinen vaikutus Neuvostoliitolle. Se loi heille oivallisen mahdollisuuden astua Keski-idän areenalle. Kun Nasser ei halunnut suostua länsivaltojen rajoittamaan toimintaan hän kääntyikin Neuvostoliiton puoleen. Näin ollen vuonna 1955 Egyptin ja Neuvostoliiton välillä, Tshekkoslovakian kautta välitettynä, tehtiin n. 250 miljoonan dollarin arvoinen asekauppasopimus. Asekaupalla ei ollut juurikaan merkitystä Keski-idän valtasuhteisiin, mutta tämän kaupan myötä Neuvostoliitto nousi yhdeksi merkittäväksi vaikuttajaksi Keski-idän areenalle.⁷⁶

Voisi sanoa että tämän tapahtuman jälkeen todettiin ensinnäkin että jolleivät kaikki suur- ja supervallat ole yhdessä mukana aseiden kauppakiellossa, niin ei sillä tule olemaan vaikutusta tai uskottavuutta. Tämän myötä myös aseiden varustelukilpailu alkoi jonka yhtä huippua osoittavat vuoden 1973 sodan jälkeiset lukemat. Kyseisen sodan jälkeen Keski-idästä oli tilattu arviolta 13 biljoonalla dollarilla aseita. Näistä tilauksista arviolta 8,5 biljoonan edestä suuntautui Yhdysvaltoihin jolloin tilaajina olivat Israel, Iran ja Saudi Arabia. Syyria ja Egypti taas esittivät noin 4 biljoonan edestä toiveita Neuvostoliitolle.⁷⁷

Asekauppaa on käytetty myös negatiivisessa valossa hyödyksi. Tästä esimerkkinä Neuvostoliiton, eteenkin Turkkiin suunnattu, ”aseet eivät tuo voita leivän päälle” teema, jonka tarkoituksena oli parantaa maiden välisiä suhteita sekä heikentää länsimaiden vaikutusvaltaa. Jälkimmäistä tavoitetta toteuttaessaan Neuvostoliitto kritisoi länttä siitä kuinka heidän apunsa oli keskittynyt vain aseiden hankintaan.⁷⁸ Vuoteen 1964 asti Turkki oli kieltäytynyt kaikista Neuvostoliiton tarjoamista ekonomisista avuista. Kuitenkin 31. elokuuta päätettiin yhteisestä

⁷⁵ Evron, Yair, The role of arms control in the Middle East, Adelphi papers #138, 1977, s. 2-3

⁷⁶ Hunter, Robert E., The Soviet dilemma in the Middle East part I: Problems of commitment, Adelphi Papers # 59, 1969, s. 6

⁷⁷ Kemp, Geoffrey, The military build-up: Arms control or arms trade?, Adelphi papers #114, 1975, s 31

⁷⁸ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 29

projektista, Arpa-chai(Akhuryan) joelle rakennettavasta padosta ja vesivoima laitoksesta.⁷⁹ Siitä hetkestä alkoikin Neuvostoliiton suuri ja kasvava ekonominen tuki Turkille. Vuoteen 1970 mennessä Turkki sai Neuvostoliitolta enemmän ekonomista tukea kuin mikään muu kehitysmaa.⁸⁰ Uuden linjansa myötä Neuvostoliitolla oli kolme tavoitetta Turkin suhteen: pääsy salmien kautta Välimerelle, Yhdysvaltojen tukikohtien lakkauttaminen Turkissa sekä Turkin vieroittaminen NATO:sta.⁸¹

Turkin liittyminen NATO:n on ollut heidän ja Neuvostoliiton välillä suurin erimielisyyksien lähde. Kun Yhdysvallat poistivat ohjuksensa Turkista Kuuban ohjuskriisin jälkeen, oli Neuvostoliiton suurimpana huolenaiheena Yhdysvaltojen tukikohdat ja tiedustelu kapasiteetti Turkissa.⁸² Vuonna 1974 Yhdysvallat päättivät aseiden kauppakiellosta Turkkiin, joka avasi Neuvostoliitolle uuden mahdollisuuden. Tällöin Turkissakin alettiin arvioida uudelleen suhteita Yhdysvaltoihin sillä nähtiin että heidän asemat olivat turvallisuusriski jota siedettiin ainoastaan asekauppojen myötä.⁸³ Vuonna 1975 Turkki päättikin evätä Yhdysvalloilta oikeuden operoida sen 26 asemallaan, sen jälkeen Turkki operoi näillä asemilla ainoastaan NATO:n tehtävissä. Sitä myötä Yhdysvaltojen sekä Turkin väliset suhteet alkoivat rapistua kun taas Neuvostoliiton ekonominen tuki Turkkiin kasvoi.⁸⁴ Neuvostoliitto näytti olevan lähempänä kuin koskaan tavoitteessaan syrjäyttääkseen Yhdysvallat Turkin liittolaisena.

Neuvostoliiton menestys oli kuitenkin hieman ennen aikaista ja heidän pelkonsa toteutuivat vuonna 1978 kun Yhdysvallat lopettivat aseiden kauppakiellonsa Turkkiin ja näin ollen saivat takaisin käyttöoikeutensa menettämiinsä tukikohtiin.⁸⁵ Neuvostoliitto kuitenkin tyytyi kohtaloonsa ja pidättäytyi kritisoimasta Turkin päätöstä liian aggressiivisesti. Tämä tuottikin osittain tulosta Iranin lopettaessa Yhdysvaltojen käyttöoikeuden kuunteluasemiin omalla maallaan. Moskovassa pelättiin näiden asemien siirtymistä Turkkiin mutta pelot osoittautuivat kuitenkin turhiksi sillä Turkki ei hyväksynyt tämän kaluston uudelleensijoittamista maalleen.⁸⁶

⁷⁹ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 26

⁸⁰ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 27

⁸¹ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 35

⁸² Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 46

⁸³ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 46

⁸⁴ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 47

⁸⁵ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 48

⁸⁶ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 49

Vaikkakin Turkki säilyi NATO jäsenenä ja antoi Yhdysvalloille oikeuden pitää tukikohtia Turkin alueella, ei Turkin ja Neuvostoliiton välillä ollut suurempia kiistan aiheita. Turkin säilyminen NATO:ssa ei kuitenkaan johtunut siitä että he olisivat nähneet Neuvostoliiton uhkana vaan koska Turkilla ei ollut muuta varteenotettavaa vaihtoehtoa.⁸⁷ Vaikkakin Neuvostoliitto pyrki tavoitteisiinsa puhtaalla ekonomisella tuella eikä aseilla, oli aseilla lopputuloksen kannalta suuri merkitys. Ehkäpä jos Neuvostoliitto olisi ekonominen tukensa ohella tarjonnut asekauppoja Yhdysvaltojen aseiden kauppakiellon aikana, olisi lopputulos voinut olla heille vieläkin suotuisampi.

Afganistan toimii erinomaisella tavalla esimerkkinä siitä kuinka Neuvostoliitto pääsi lukuisiin erilaisiin, heille positiivisiin, tuloksiin, ja kuinka suuri merkitys näillä asekaupoilla oli muillakin aloilla. Yhdysvallat petasivat Neuvostoliitolle mahdollisuuden vuonna 1951 torjumalla Afganistanin ostopyynnöt aseista. Vuonna 1956 Neuvostoliitosta tulikin Afganistanin ainoa asekauppias, tämä toimi samalla vastavetona Pakistanin asehankintoihin Yhdysvalloista. Asekauppojen myötä myös tiehankkeita vauhditettiin. Lisäksi Mazari-i-Sharifiin ja Bagramiin rakennettiin armeijan lentotukikohtia, jotka lopulta päätyivät palvelemaan Neuvostoliiton invaasiota.⁸⁸ Ajan myötä Neuvostoliiton tuki ja Afganistanin riippuvuus sitä myötä kasvoivat. Kouluttajia, teknisiä neuvonantajia ja johtajia tuli maahan lisääntyvin määrin. Myöhemmin myös taistelevia joukkoja tuotiin yhä enemmän maahan. Vuoteen 1979 mennessä Neuvostoliiton armeijan henkilöstöä oli Afganistanissa minimissään 3500-4000 henkilöä.⁸⁹ Itse asiassa Neuvostoliiton lisääntyneen vaikutusvallan myötä ennen invaasiota se onnistui pelkkien neuvonantajiansa toimesta lamauttamaan kaksi Afganistanin avain divisioonaa. Lamauttamisen he toteuttivat suostuttelemalla upseerit luovuttamaan joukon ampumatarvikkeet inventaariota sekä vaunujen akut huoltoa varten.⁹⁰

5.3 Arabien ja Israelin konflikti

Arabien ja Israelin välillä on käyty neljä sotaa vuosina 1948–49, 1956, 1967 ja 1973. Kahdessa ensimmäisessä yhteenotossa Neuvostoliitolla ei juuri ollut vaikutusta asioiden kulkuun.

⁸⁷ Rubinstein, Alvin Z., *Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan*, 1982, s. 51

⁸⁸ Rubinstein, Alvin Z., *Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan*, 1982, s. 131

⁸⁹ Rubinstein, Alvin Z., *Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan*, 1982, s. 167

⁹⁰ Rubinstein, Alvin Z., *Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan*, 1982, s. 168

Ainoat toimet Moskovan suunnalta ensimmäisen sodan aikana olivat Israelin tunnustaminen itsenäisenä valtiona sekä osallistuminen rauhanturvatehtäviin. Ainoa konkreettinen materiaallinen tuki oli aseiden välittäminen Israelille Tsekkoslovakian kautta. Vuoden 1956 kriisissä Neuvostoliitolla oli ehkäpä vieläkin pienempi rooli. Sitten vuosien 1967 ja 1973 tapahtumissa Neuvostoliitto taas oli selkeästi yksi avaintekijöistä rauhan saavuttamisessa. Vuonna 1973, lähestulkoon heti vihamielisyyksien alettua, olivat Neuvostoliitto ja Yhdysvallat jatkuvassa yhteydessä toisiinsa ja valmistelivat jo tulevan rauhan ehtoja. Molemmat halusivat välttyä suoranaishelta konfliktilta keskenään, näin ollen molemmin puolin tyydyttiin tukemaan ”asiakkaitaan” ainoastaan aseiden ja täydennysten muodossa.⁹¹

Neuvostoliitolla olikin käytännössä kaksi teemaa arabien ja Israelin välisen konfliktin suhteen. Ensimmäinen he halusivat pitää taistelut ja konfliktit minimissä. Vaikka se tukikin arabeja ja palestiinalaisia eivät se kuitenkaan missään tapauksessa halunnut todistaa Israelin tuhoutumista. Toisena teemana oli selkeästi Supervaltojen keskinäisen konfliktin tai yhteenoton välttäminen. Jälkimmäisen toteuttaminen olikin Neuvostoliitolle huomattavasti helpompaa, kuin Yhdysvalloille, sillä se harvoin oli selkeästi sitoutunut mihinkään yksittäiseen tahoon. Näin ollen saattoikin vaikuttaa siltä että Neuvostoliitto olisi antanut useammin ja helpommin periksi ”asiakkaidensa” suhteen kuin Yhdysvallat. Neuvostoliitto pyrki kuitenkin toteuttamaan mahdollisimman tehokkaasti omia tavoitteitaan sekä ”asiakkaidensa” tavoitteita, joiden avulla he taas pyrkivät myös omiin tavoitteisiinsa. Yaacov Bar-Siman-Tov tuo sivulla 16 kirjassaan, *Israel, The superpowers, and the war in the Middle East*, esille selkeällä kaavalla kuinka ”isäntä” valtojen sekä ”asiakkaiden” suhteet vaikuttavat toisiinsa.

Useita pienempiä rannikkovaltioita ja muutaman isomman valtion omaava Persianlahti on erinomainen esimerkki kuinka Neuvostoliitto toteutti politiikkaansa ja kuinka arkaluontoista se oli. Neuvostoliitto ei lähtenyt tavoittelemaan poliittista ylivoimaa alueen valtioihin samalla tavoin kuin esimerkiksi Iranissa vaan pyrki lähinnä parantamaan alueen käyttömahdollisuuksia ja vaikutusvaltaa. Vallitseva tilanne Persianlahdella antoi Neuvostoliitolle mahdollisuuden parantaa asemiaan alueella. Heikot hallitukset ja instituutiot, nopea modernisaatio joka todennäköisesti aiheuttaa paheksuntaa, massiivinen aseiden virtaus alueelle, kapea vallan pohja ja jatkuvat paikalliset kiistat joita voi käyttää hyväksi. Myös Neuvostoliiton läheinen sijainti sekä sen vaikutusvalta raja-alueilla voitiin laskea sen eduksi. Alueella toimimisessa oli kuitenkin lähes yhtä vaikuttavia rajoitteita joiden kanssa Neuvostoliiton tuli olla tarkkana. Neuvostoliiton tuli tasapainoilla useiden kilpailevien tarpeiden kanssa: käyttää hyväksi aukeavat

⁹¹ McLaurin, R.D., Mughisuddin, Mohammed, *Foreign policy making in the Middle East*, 1977, s. 27

tilaisuudet mutta samalla varmistaa vakaat rajat; vaikuttaa liittolaisiin ja samalla pitää kuitenkin vapaat kädet; näyttää sitoumusta liittolaisensa mutta olla samalla suututtamatta sen kilpailijaa, joka on myös liittolainen; pyrkimys ”kontrolloituihin jännitteisiin” ymmärtäen samalla kontrollin menettämisen riskit.⁹²

Aiemmin mainitussa Bar-Siman-Tovin kirjassa sivulla 15 on myös selkeä ja yksinkertainen kaavio Keski-idän konfliktin kolmesta eri osa-alueesta. Yhtenä on Amerikan ja Neuvostoliiton välinen konflikti ja toisena arabien ja Israelin välinen konflikti. Edelliset kaksi alaa ovatkin jo esiintyneet mutta tuo kolmas on vielä suoranaisesti tarkastelematta ja se onkin arabien keskinäiset konfliktit. Näitä arabien välisiä suhteita pääsi Yhdysvallat todistamaan esimerkiksi Yom Kippurin sodan aikana kun se vastusti Turkin kantaa sen antaessa Neuvostoliiton käyttää Salmia massiivisiin ilma- ja merioperaatioihin huoltaakseen Arabi asiakkaitaan. Turkki piti kantansa mahdollisesti osittain koska ei halunnut suututtaa Arabi valtioita joiden kanssa oli itse tekemisissä muun muassa öljyn takia.⁹³ Kahden kilpailevan valtion yhtäaikainen tukeminen oli myös tiedostettu riski Neuvostoliitossa, vuoden 1978 marraskuuhun saakka Irak ja Syyria kilpailivat keskenään, joka on kuitenkin antanut heille joissain tilanteissa vipuvartta toista osapuolta vastaan. Välillä arabien keskinäisistä kiistoista on ollut myös etua. Neuvostoliiton suhteiden tulehtuminen Egyptin(1974) ja Syyrian(1976) kanssa vuorostaan paransi sen suhdetta Irakin kanssa.⁹⁴

5.4 Nasser ja Egypti

Maantieteellisesti Egypti on aina ollut tärkeä osa arabi maailmaa. Se on fyysisesti linkkinä Afrikan ja Aasian mantereiden välillä Siinain niemimaan ansiosta. Näin ollen se on myös toiminut kanavana Pohjois-Afrikan sekä Keski-idän arabien välillä. Kautta historian Egypti ja Kairo ovatkin olleet keskeisessä asemassa alueen hallinnassa jo faaraoiden ajoista aina ottomaanien valtaan saakka. Esimerkiksi vuonna 1832 Egyptin valta oli leviämässä jo Konstantinopoliin asti mutta ainoastaan Euroopan ja etenkin Venäjän väliintulo estivät tämän toteu-

⁹² Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 22

⁹³ Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982, s. 44

⁹⁴ Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980, s. 25-26

tumisen. Ottomaanien ja Britannian vallan hiipumisen myötä myös Egyptin merkitys hiipui, ja aina vuoteen 1952 asti Egypti eli hiljaiseloa maailman ja arabien keskuudessa.⁹⁵

Heinäkuun 23. päivä vuonna 1952 joukko upseereita suoritti vallankaappauksen silloista Egyptin hallintoa vastaan. Nimellisesti joukkoa johti kenraali Muhammed Nagib, mutta liikkeen todellisen vallan takana seisoivat 11 nuoremman upseerin johtokunta. Tätä osastoa taas johti eversti Gamal Abd al-Nasser. Kenraali Nagib oli rekrytoitu mukaan vasta edellisenä iltana jotta hän toisi lisää uskottavuutta ja oikeutusta uudelle hallintoelimelle. Vallankumous ei kuitenkaan ollut mitenkään arabien vallankaappaus vaan pikemminkin Egyptinationalistien pyrkimys karkottaa ”imperialistit” Egyptin maalta. Muutaman seuraavan vuoden ajan Egypti olikin eristäytynyt muusta arabi maailmasta ja keskitti toimensa ainoastaan maan sisäisiin asioihin sekä Sudaniin.⁹⁶

Vasta vuonna 1953 kylvettiin siemen tulevalle Nasserin imagolle arabi kansan keskuudessa. Tällöin Nasser esitti jo voimassa olleen arabien kollektiivisen turvallisuussopimuksen vahvistamista. Tuo ehdotus toimi vastineena Yhdysvaltojen ehdottamalle länsimaiselle puolustusliitolle jonka tarkoitus oli vastata mahdolliseen kommunistiuhkaan alueella.⁹⁷ Tammikuussa 1955 Bagdadin sopimuksen myötä alkoi vasta Nasserin ja Egyptin täysivaltainen arabiliike esiintyä. Kyseisen sopimuksen sanotaankin olleen yksi suurimmista vaikuttajista koko alueen voimasuhteiden muokkaantumiseen. Egypti aloitti neljä päivää myöhemmin oman kampanjansa sopimusta ja länsivaltoja vastaan. Myöhemmin se teki Saudi-arabian ja Jemenin tukeamana liiton Syyrian kanssa. Syyskuun 27. päivä Nasser julkisti tehneensä sopimuksen Tšekkoslovakian kanssa asekaupoista.⁹⁸ Vuonna 1956 epäonnistuneen Britannian ja Ranskan tukeman hyökkäyksen jälkeen Nasserin suosio arabimaailmassa oli noussut ennennäkemättömälle tasolle. Se loi hänelle sankarin viitan koska hän oli vastustanut länsivaltojen liittoa ja voittanut.⁹⁹ Näiden tapahtumien myötä Nasserista tuli arabien keulakuva joka oli heidän anti-imperialismin ruumiillistuma. Myös Neuvostoliitto huomasi Nasserin kasvaneen merkityksen ja vaikutusvallan koko arabimaailman suhteen.

⁹⁵ Dawisha, A.I., Egypt in the Arab world, 1976, s. 1-2

⁹⁶ Dawisha, A.I., Egypt in the Arab world, 1976, s. 9

⁹⁷ Dawisha, A.I., Egypt in the Arab world, 1976, s. 10-11

⁹⁸ Dawisha, A.I., Egypt in the Arab world, 1976, s. 11-12

⁹⁹ Dawisha, A.I., Egypt in the Arab world, 1976, s. 15

JOHTOPÄÄTÖKSET

Mitkä olivat Neuvostoliiton intressit Keski-idässä? Tämä kysymys esitettiin tutkimuksen alussa. Vastaus kysymykseen ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen ja yksiselitteinen kuin itse kysymys. Neuvostoliitolla oli useita tavoitteita, osat näistä tavoitteista olivat tärkeämpiä kuin muut, nämä tavoitteet taas vaikuttivat toissijaisiin tavoitteisiin. Keski-idän sisäisten ja ulkoisten kansainvälisten suhteiden verkoston seassa suunnistaminen ei ollut helppoa millekään valtiolle, ellei se ollut jopa mahdotonta. Eri suur- ja supervaltojen suosiot nousivat ja laskivat aika ajoin. Keski-idän vallitseva tilanne oli aina muuttumassa ja erittäin räjähdysherkkä. Usein se eskaloituikin vähintään paikalliseksi konfliktiksi. Neuvostoliiton perimmäisistä intresseistä yksi nousee tutkimuksen myötä sellaiseksi, joka oli usein vaatimuksena muiden tavoitteiden toteutumiselle. Tämä oli länsivaltojen vallan heikentäminen tai jopa syrjäyttäminen.

Oliko lännen vaikutusvallan syrjäyttäminen kuitenkin tavoite vai keino millä Neuvostoliitto pyrki omiin tavoitteisiinsa. Tutkimus osoittaa että lännen heikentäminen alueella oli enempi keino kuin tavoite itsessään. Lännen vaikutusvallan syrjäyttämistä käytettiin siis keinona jolla Neuvostoliitto pyrki lisäämään omaa vaikutusvaltaansa alueella, parantaakseen omaa turvallisuuttaan, stabilisoidakseen eteläisiä raja-alueitaan sekä heikentämään länsivaltoja ylipäätensä.

Tutkimuksen alakysymyksessä haettiin vastausta siihen kuinka Neuvostoliitto pyrki tavoitteisiinsa Keski-idässä? Lännen vaikutusvallan heikentämisen lisäksi aseilla oli suuri vaikutus Neuvostoliiton Keski-idän politiikkaan. Seuraavia faktoja onkin todettava asekauppojen merkityksestä Keski-itään. Ensinnäkin mikään yksittäinen tai edes joukko suur- tai supervaltoja ei kykene rajoittamaan tai säätelemään yksittäisen maan tai alueen asekauppaa. Tämä vaatii aina kaikkien tahojen, joilla on mahdollisuuksia tarjota merkittävämpiä määriä aseita, yhteistyötä ja sitoutumista asiaan. Muutoin on aina mahdollisuus että kohde löytää jonkun muun tahon joka täyttää heidän vaatimuksensa. Toiseksi vaikuttamisen suhteen kaupattavien aseiden laadulla päästiin suurempaan vaikutukseen kuin määrällä. Mitä kehittyneempiä ja uudempia aseet olivat, sitä riippuvaisempia kohteet olivat myyjän tuesta myös itse kauppojen jälkeen. Järjestelmiin tarvittiin aina vara-osia, huoltoa sekä ammattitaitoa niiden käytössä. Näin ollen kohde maahan oli mahdollista saada aseiden myötä omaa henkilöstöä joilla oli mahdollisuus nousta vaikutusvaltaiseen asemaan ja kyetä tätä myötä myös vaikuttamaan kohdemaan asioihin isäntämaan etujen mukaisesti.

Asekauppojen lisäksi Neuvostoliitto pyrki muillakin keinoilla vaikuttamaan Keski-idässä. Yksi keino oli edesauttaa ja rajoittaa Keski-idän sisäisiä konflikteja. Moskovan täytyi kuitenkin

kin olla erittäin varovainen sillä mikäli konfliktit olisivat päässeet eskaloitumaan liialti, olisivat ne saattaneet vetää myös Neuvostoliiton niihin mukaan. Se pyrkiikin välttämään suoranaisista osallistumista konflikteihin loppuun saakka, sillä suoranainen yhteenotto Yhdysvaltojen kanssa niin lähellä omia rajoja olisi saattanut johtaa paljon vakavampiin seurauksiin.

Päästäkseen vaikuttamaan Keski-idän tapahtumiin oli Moskovan luotava suhteita eri valtioiden ja liikkeiden edustajien kanssa. Tärkein Keski-idän kontakti Neuvostoliitolle oli selkeästi Nasser. Hänen vaikutusvaltansa arabikansojen keskuudessa oli vailla vertaansa, tämän vaikutusvallan myötä Neuvostoliitto pyrkiikin pitämään erittäin hyvät suhteet Egyptiin ja Nasseriin. Nasser ei kuitenkaan ollut ainoa jota Moskova käytti äänitorvena tuodessaan esille omaa kantansa Keski-idän asioissa. He loivat tärkeitä suhteita muun muassa Syyriaan, Irakiin, Jemeniin sekä PLO:hon. Kaikista edellä mainituista kuitenkin Nasser oli tärkein ja ainut joka saattoi yhdistää arabikansat.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Sources of conflict in the Middle East, Adelphi Papers # 26, 1966

Bar-Siman-Tov, Yaacov, Israel, The superpowers, and the war in the Middle East, 1987

Chubin, Shahram, Soviet policy towards Iran and the Gulf, Adelphi Papers # 157, 1980

Dawisha, A.I., Egypt in the Arab world, 1976

Dawisha, Karen, Soviet foreign policy towards Egypt, 1979

Evron, Yair, The role of arms control in the Middle East, Adelphi papers #138, 1977

Hunter, Robert E., The Soviet dilemma in the Middle East part I: Problems of commitment, Adelphi Papers # 59, 1969

Hunter, Robert E., The Soviet dilemma in the Middle East Part II: Oil and the Persian Gulf, Adelphi papers # 60, 1969

Hussain, Mehmood, The Palestine Liberation Organization, 1975

Israeli, Raphael, PLO in Lebanon selected documents, 1983

Juntunen, Alpo, Suurvallan vakiintumisen kausi, Venäjän historia, 2000

Jussila, Osmo, Konservatiivinen imperiumi, Venäjän historia, 2000

Kemp, Geoffrey, The military build-up: Arms control or arms trade?, Adelphi papers #114, 1975

Lappalainen, Jussi T., Pietari I:n uudistuskausi, Venäjän historia, 2000

Luntinen, Pertti, Uudenaikaistumisen paine, Venäjän historia, 2000

Luntinen, Pertti, Vanhan Venäjän viimeiset rauhanvuodet 1905–1914, Venäjän historia, 2000

McLaurin, R.D., Mughisuddin, Mohammed, Foreign policy making in the Middle East, 1977

Nurmi, Timo, Rekiaro, Ilkka, Rekiaro, Päivi, Kultainen sivistyssanakirja, 2005

Rubinstein, Alvin Z., Soviet policy toward Turkey, Iran and Afghanistan, 1982

Yorke, Valerie, Domestic politics and regional security Jordan, Syria and Israel, 1988

Wood, David, The Middle East and the Arab world: The military context, Adelphi Papers # 20, 1965